

Көаста Герхелиа

... Хьаашәк сьзтцысуеит ...

Аибашьра иазку ажәеинраалақәа

Акәа
Апцхәыншәкәтәжьырта
2018

УДК 82-1
ББК 83.3(5Абх)-5
Г 45

Герхелиа, Кә. М.

Г 45 Хьяашәк сызцысуеит : айбашыра иазку ажәеинраалақәә / Кәаста Герхелиа. – Ақәа : Ацхәынтшәкәтыжырта, 2018. – 48 д.

Г/Р 978-5-122-41-08018

Аизга ианылеит еицырдыруа ацсуа поет Кәаста Герхелиа (1932–1996) 25 шықәса рацхәа ҳажәлар ирхыргаз Аңыныңтәылатә еибашыра иазкны иифыз иажәеинраалақәә.

УДК 82-1
ББК 83.3(5Абх)-5

© Герхелиа, Кә. М., атынхацәа, 2018
© Ацхәынтшәкәтыжырта, 2018

АПСАДГЬЫЛ АГИМН

Уалцшаан игэатцан утатцаах уиман,
Ихьышьбаргэйтца ихазы уитахны,
Аха апсуа ламыс-ду ангэеита доагылан,
Псадгьылс ухаитеит хазшаз длыпханы;

О, зыда ххэартам, хгэеисра уара,
Ихашэоу, ихажэоу, хан Апсынра!

Ашьха хьытцэцара уёыкэыршоуп баагэаран,
Ага цэқэырцара укалтаё иччоит;
Ужэфан иатцэара, умра качцара,
Убла тыцьцэара збо зегь шанхоит;

О, зыда ххэартам, хгэеисра уара,
Ихашэоу, ихажэоу, хан Апсынра!

Хнықэцан уахцэыргарц шьардаё азықэцеит,
Мцала узрыжэуп, шьала укэабоуп,
Иушьтаз рышьта удгьыл инықэбеит,
Уиетцэахэ тамшэо атоурыхаё иарбоуп;

О, зыда ххэартам, хгәеисра уара,
Ихашәоу, ихажәоу, хан Апсынра!

Нхыттәи уашыцәа ргәжәџан игылоуп,
Узцәызхъаз ртәеира ирыцшааит рхәыштаара,
Аиааира Абираҕгы мрас иухагылоуп,
Хақәитра шәахәала иқәтцоуп уғара;

Ушәты, уеинтәыла, хгәеисра уара!
Ихашәоу, ихажәоу, хан Апсынра!

АПСНАЗЫҘӘАН СА СТАХОЗАР...

Нхыїтәи аешья-аибашьфы иажәа

Скама наухысыр – уааихнахт.
Аға изын ус иамоуп ҕазшьас;
Згәы трысыз адыгак, ваинахк
Дыжәбар, уи пхызуп шәызжъаз.

Шьха-шьантә мцапшьуп хызрыжә,
Псы-пшьоуп ихалоу ламысс,
Ашлақәа рылапш анхаздыршә,
Иаадыруеит иамоу тцакыс.

Ҙабацәа ссиршәа хзааз,
Зныкгы ҕтампш рлакта,
Хьызла ханзымгъежә ҕахьцаз,
Хаарак рзаттам руахта.

Ныхас ихамоу – уафорууп,
Илпха ҕамоуп Аллах,
Иахтиз ажәаггы ажәоуп,
Ҙтцасқәа ирылам хәанхәахк.

Җаб, җазхылтцыз Кавказ,
Еснагь изку зхы шьтых,
Җазэкра храцшьны изчацаз,
Адгьыл иакэлоу зтоурых,

Иахья итцшэааит алакта,
Җацхья шэартак анырт –
Чхашья змамыз уажэшьта,
Аамта шааиз аадырт.

Иабла-чыцу җ-Кавказ,
Абырлаш-хьеимхэыц Ацсны,
Гъангъашла ахэшьад зхэаз
Анақөла абга ртцысны,

Җаниз ихациз җтоуба,
Җашьтцаа җагеит қәцара,
Дарбан стәымны сызба,
Сақөызтҗада Ацсынра?!

Җашьха цыф-цыфқәа рпацәа,
Шьта җрызшом хаз-хазы.
Җатәамбо итытцыз зцәа,
Рхы дырдыртәуп лассы!

Исуалцшьюу ц̄кароуп иара –
Рцасқәа еилазгом хзыхшаз –
Кавказ иахьыблоу Ацсынра
Сыхьчарц сааишьтит ҳазшаз.

Насгы, Аллаҳ ду итаҳхар,
Назаза сыцсы нхарц Ацсны, –
Ацсны-цшза азыҳәан сҗахар,
Цсыуаа шәфык ирхастоит сыцсы!

Октябрь, 1992

... ХЪААШӘК СЫЗЦЫСУЕИТ...

Аибашьрағы итәһаз сқытә аҕеицәа шәзы

Иқбызқбызуеит арахәыцқәа,
Иғызует сыпхьарца,
Сқытә атцеира саншәызхәыцуа –
Иаблыз ахырца.

Иалаз ақәцара, агәатцеира
Иахцәымзырц Ацсны;
Зиетә кыдшәаз Ғәада атцеира,
Сакәыхшоуп шәыпсы.

Гагра, Бзып, Кәыдры, Ешыра,
Гәымста, Хыпсы,
Шәыкоуп уахьғы избаз хапсыра,
Уахь инхаз зыпсы.

Лабра, Тамшь, Цхьынцкар, Цагьера,
Рыцқяхарц лассы,
Зхақәызтцаз, дад Ғәада атцеира,
Сакәыхшоуп шәыпсы.

Шәыгеқәа цәгылоуп амра-цеира,
Ихырқәақәо, еихаңсы –
Зиетцә кыдшәаз сқыта атцеира,
Сакәыхшоуп шәыңсы.

Ахәса цшуп еишәара-еитцара,
Ашәеиқәатцәа рхыиссы;
Зиетцә кыдшәаз Бәада атцеира,
Сакәыхшоуп шәыңсы.

Ахақәитраз цхьака анеира –
Амарңьа шәааласы! –
Зиетцә кыдшәаз сқыта атцеира,
Сакәыхшоуп шәыңсы.

Ғаңхьа иаахт аиааира-еитцеира,
Амкәыл бааңс – асы;
Зиетцә кыдшәаз сқыта атцеира,
Сакәыхшоуп шәыңсы.

Ацәгы-абзиа зегь рырееира,
Алызхуаз мфасы,
Зиетцә кыдшәаз Бәада атцеира,
Сакәыхшоуп шәыңсы.

Зегъы рзы изтахыз абзеира,
Акымзарак – зхазы,
Зиетдә кыдшәаз сқыта атцеира,
Сакәыхшоуп шәыпсы!

Аға итанкахъ хаха анеираз
Идәықәлоз тџагәазы,
Зиетдә кыдшәаз Ғәада атцеира,
Сакәыхшоуп шәыпсы.

Иахъа ҳажәџан акеикеира
Лашьцоуп шәара шәзы,
Зиетдә кыдшәаз сқыта атцеира,
Сакәыхшоуп шәыпсы.

Аха ҳажәџан акеикеира,
Шәыбзоуроуп шәара,
Зиетдә кыдшәаз Ғәада атцеира,
Псыс шәаххоуп ҳара.

Ҳашәа, ҳажәа, ҳматанеира,
Зегъ шәызкуп шәара,
Зиетдә тамшәо сқыта атцеира,
Ҳнашәырцшуеит хара!

Икыызкызуеит арахэыцқәа,
Сыпхарца гызуеит.
Сқыта атцеира саншэызхэыцуа
Хьаашәк сызтысуеит.

АҚӘРАХЬЫМЗАҚӘА РЗЫ АУАЗ

*Ажәеинраала автор дағхьеит декабр 17, 1992 шықәсазы
Гәдоутә имѡағаз алахьеиқәйаратә митинг аҕны*

Амаалықь иѣацхьа иқьйоуп ақәыцьмагь,
Ақәыцьматцәҕьа дажьжьоит ацшқа дабар...
О, ххьышььаргәытца, уабақоу, хқаужьма,
Уабақоу, краатцуеит, иахбом ухабар?!

Ахәыцқәа рытцәаабжь ахрақәа арзызоит,
Ашәихәәѡ иихәо тагьежьит Дал,
Ацьнышқәа хьтцны арақа ишәарыцоит,
Ашхам аҕытцуеит ршәақь асамцал.

Анацәа, ахшара, аматацәа мшата,
Ғазғабцәа аупшәылқәа рыхцәы шықьыруа,
Анкьа иахьхныхәартаз удгьылаҕ, Лаҕа,
Избан, изубарыз урт рбылра?!

Урытцапжәарауаз – аѡстаацәа, ашьажәцәа,
Аламыс зцәызхьоу, зылақәа хкыз,
Ғчеицьыка иаазаз, иахьа амца ҳажәтқан,
Ғақамкәа ҳақәхра шытызхьызгьы қәкыс.

Гьаргь ацкъа иакәхан, аабыкья игәылшәаз,
Амаҗеипш уажәуажә изыпсахуа зцәа,
Адольфи, Иосифи рҗаф-кәыбча, ипыршәаз,
Дыпшуазар акәхап, иахья дгәырғьатцәа...

Аха адунеиаф икоуп ахақгы,
Изалшарым ацшқацәа рыгәнаха мғашкырц,
Ацсуа дгьыл цсыуада дамамкәа ахыкгы,
Икалароуп, изалшома аиаша маацшырц.

Апхыз хлымзаахкәа таха иртарым –
Ахәыгкәа рытцәабжь иахар, дцәырханы,
Даацшып, ибахып амца икәшаны,
Дыпан атышахь дазцап цьаханым...

Шәахрат бзиахааит, ақәрахьымзақәа,
Таацәакны зьдгьылцшьаф знышәнап калаз,
Шәа шәшьа тарыжьуам хҗеицәа еихымцақәа,
Аиааироуп ихамоу харт гәыгыртас.

Декабр, 1992

АШЬА

*Тырқатәылантәи еибашьра иааз
қажәшьцәа ирзыскуеит*

Гәдоута ақалақь айхабыра рыфны ацхьа атакар баацс иаргәамтцыз ашьхытә реипш ажәлар еилауатыруеит. Амш еихашьшьуп, ачыхь акаҕықәа ицхауеит. Агәырҕеи агәағи итдыршәәаз ауаа рлақтәқәа, итцармақьаха амшын иахатәоу апстқәа еикәатцәа-самсалқәа роуп изеипшу – абыржәымзар абыржәы итцары-тцаруа иаамацәысны, атцықьқәа иш-хысра ишақьшақьоит. Ешыра аганахьтә иааоуа, хгәы кылызтцәахьоу ахысыбжь мыждақәа, аены зынзаск иаапкзеит. Адыжә-сыжә, адыжә-сыжә қәа қажәқәа иркыдсыллоит, ахыбрақәа рсаркьақәа дырхыц-хыцуеит.

Еибашьыга ҳаирпланкгы аууы аха, ибжьы мацараха, уажәуажә иаалырқьаны ихәәа-заауа, зны тцәантцәыка ихало, зны икәкәаза хлантцыка итало, амитә амшха, ашьхақәа рахь ицоит, зны амшын агәахьы, апта тцлашә цыжәжәахақәа инрылтцәыр-аарылтцәраауа. Цьоукгы, уи қара хтәоуп қәа иазгәдуны ишалацәажәозгы, угәы тзырпсаауаз, цәалашәара баацсык узнартысуеит уи ахаирплан абжьы.

Настха, мацк хнарылтцшәа хайдгылан, ххы хамагәыхьха иршьыда, ирхәыда хәа, иаха Очамчырака икалаз ахтыскәа рызбахә хамоуп Рушьни Цьопуеи сареи. Рушьни амца икуп, дхәытцәыхәытцәуеит, дхәытцәыхәытцәуеит, тынч дызгылом, ичкәынзатцә Батал уахь дыкоуп. Сара уи игәы зласкажара сыздыруам, ажәақәа арака имчыдоуп; схатагы сеиғзам, уажәыуажәы анитроглицерин сәы интасыпсоит. Ахәцәа уахьынтә иаазгараны хазыпшыз аверталиотгы ахабар ыкамызт, иахьыз иудыруазеи!

– Ант атыпхацәа убоо, Кәаста, – аганахь сынхәаирпшит Рушьни, ҫымт ханейдхалаза, – иаха Тырқәтәылантәи иааит, хаибашьуеит хәа, ртаацәа иаармышьтыр хәа ишәаны, мазала.

Дук иахцәыхарамкәа, автоматкәа рыжәәа ихшьны, пшьфы-хәфы ракара азгабцәа, аибашьцәа рпарацәа ирылагыланы ацсышәала ичырчыруа акы иалацәажәон, зны-зынла атырқәшәагы налацо.

– Ассир ухәоит... – сгачамкны уаха сзацымцо, урт срыхәапшуа саанхеит сара.

– Ари егьссируп, егьцьашьатәуп, егьлакәуп... Аха цқәа уазхәытцәкьар, ицьоушьаратәгы иказам, – ихәеит Рушьни, хрыжь-хрыжьшәа. Хьыцьагы уаха ҫымтүа урт хрыхәапшуан, ахәыцра хтанагаланы. Сара уажәы «ицьоушьаратәгы иказам» хәа Рушьни иихәаз шеилкаатәыз, уи такс иахысхәаарыз акәын исхәыцуаз.

– Азы ахышьтрахь имгьежьюеи, Рушьни, – схэеит сара атцыхэтэаны, аха исхэази иззысхэази дук ишеинымаалоз а́кара гэастан гэынамзарак хью-хьюуа сааимнадеит. Рушьни исхэаз имахазазшэа, дхэыцуа на́кцъара дыпшуан. Сара уи схы иархэаны, еи́ха игэгэоудаеакгы нацстап хэа сёы ааихысхуаны, – Мап, Кэаста, – а́так кайцеит иара, – уа сызуқэшахатхом! Ази, азы ахышьтрахь агьежъреи, уажэ ара́ка иаабо асахъеи ахтыси рзы, и́хахац ажэа еизадоуп. Сгэанала, ари еи́ха иханахэо ашьа ахышьтрахь игьежьюеит ауп. Ашьоуп, ашьа, ара́ка аус зуз, ари зегь казтаз, Кэаста! Ашьшьоуп, ашь-шьшьа! – Атцыхэтэантэи иажэақэа апатетикатэ шытыбжбы рытаццаны инхаиркькьялеит. Сара атхарцэхэа сёыхазшэа уи снейфапшит. Асценакны избац Рушьни Цёопуа, асценафы дшызбац амца иёықэланы дахьгылаз, ишанханы ипшуаз иблақэа аа́капшьхан, аарла игэоутартэ цэаакырак нархыжжылт...

Атыпхацэа, гэалак рымазамызшэа, ишчырчырыц ичырчыруеит, иналаршэ-ааларшэны акыркырхэа иааго рыччабжъ иалшэшэаны абырлаш еимхэыцқэа укэаумағра итацсошэа убоит, игэырпшаагаха, ирхэыцгаха, игэыркэандагаха.

Инеибейпшны иоупшэылқэоуп, имаалыққэоуп дара – 18 – 20 шықэса иреихам. Убаскак ихымкыхқэоуп, убаскак ипшқарахқэоуп, айбашьра акэым,

иратәашьаны иахьуртәара иахьургылары уақәшәарым,
шьәпеимаада ашьац-цшқа илоургыларым, рнацәә
зыхьшәашәә изаауркьысларым...

Усоума, арахь дара аитахәатә ззырхәо иалаҕоуп:
хашьцәә ахьеибашьуа хрывагыланы ҳацсадгьыл
хәхьчароуп хәә амшын ихыхәхәала иааит Ацсныҕа.
Иааит Ацсныҕа, арт Баалоу-цҳа Мадина лхьышьтра,
Гәында-цшза лахәшьцәә, Сағаней Гәашья лдоуха
ззылцхаша абырфын-бырсақәә!

Рушьни уаха ҕымт, ишыҕаитцало еипш, инапқәә
еихдашәә игәыдыцсаланы цьара дыцшуеит. Саргьы
уаха зтцара сымамызт. Уаҕа сышгыло исцәыхәлар,
уаха Ачандаранза шьапыла цатәыс ишсықәшәозгьы
схаштны, избазы исаҳазы рызхәыцра сатәнәтәын, еес,
стцаакәкәала саманы инеиуан. Схы итаҕьежьуан, сгәы
икәыҕоуан, наҕза цьара, цқьа зеилкаара сымам лакә
дгьылк аҕынтә иааҕуазшәә еипхьытта ахауа иалаз
ацәәхәәқәә. Схәыцра аеырхханы, еихьыс-еипысуа урт
реидкылары иашьтан. Абар даргьы:

Ашьа, ашьацра, ацшьа,
Аешья, аеҳәшьа, ашьоура,
Ашьа – хуаҕышьа, хҕазшьа,
Дацсгьы иамоу аира,

Ауаа зегь иҳалоуп ашья,
Аха хкы-хкыла еихшоуп,
Иҗоуп аҗхамшья, аҗхашья,
Ашьяцқья, ашьяхәашь хәа ишоуп.

Ашьяцқья амреицш ипцхоит,
Иарала аҗстазаара шәтуп;
Ашьяхәашь еснагь инапцхоит, –
Ацәгъара амәа азартуп.

Адунеитә тоурых ду аңеиоз,
Ацәгъара ашьяцәгъа иахкьон, –
Ашьяхәашь даҗиит Христос,
Иарбгеит Рим, Вавилон.

Ашьяцқяз ауаа зегьы уаауп,
Ауаа зегь рзыхәа иразуп,
Ашьяхәашь әнүцқала ибаауп,
Ашхам аәнүцқа итәахуп.

Салиери, Гитлер, Мурван,
Лавренти, Иосиф, Нерон,
Бисмарк, Дантес, Чингис-хан...
Назхьысуаз атлагь дырәон.

Хаамтагь Иудацэа ахшеит,
Хаамтагь дахшеит Герострат,
Ғацхьа Қырттэылан дыхшэеит
Ашьа зыхьшу адемократ.

Аха зегь ашьацқьа реихауп,
Иарала адунеи еиқэырхоуп,
Ашьахэашь иарала ишьахауп,
Уеизгьы адунеи еибарххоуп.

Атоурых еснагь ицэқэырцоит,
Иарцэгьоит жэларык рлахьынтца,
Ашьацқьа шықэпац иқэцоит,
Иқэцоит, ҳарамрак қамтца.

Усеипш иазишеит Анцэа,
Адунеиағ ғэхэарала зегь хоит, –
Аха, ажэлар ргэақ, ихыртэа, –
Уеизгьы ашьацқьа ртынхоит.

Уи адгьыл итцоуп адац,
Рацхьа иахьталаз аңсы,
Еиқэытхан қалом, иқамлац, –
Ашьеи аңси хаз-хазы.

Ахала аеадыруеит рхэоит,
Ус икоуп рхэоит аказшьа, –
Ацсадгьыл ахыыкоу еихоит,
Мышкахы мышкатцыхэа, ашьа.

Ашьажэ баауам, нас, ицсуам,
Аеҕэара аауеит ашьоура, –
Ус баша ажэлар тцысуам,
Еицдэыкэлом баша кэцара.

Амитэ зцеицшыз Ацсны,
Амкэыл азыкалт цацхьа,
Абастэҕкьа ишэартан еазны
Икамлацт, ишыкоу иахьа.

Ацсуаа, зны ихыртцаз амшын,
Мшын-нырцэ иагаз злахьынцэ
Рхылтцшьтра ргеаг еилашын,
Арахь еихеит рыкекынцэ.

Арахь, рабдуцэа рхацшьа,
Зыхныхэаха иахьымзакэа инхаз
Ахьыццоу, иахьалоу ршьа-цшьа,
Рныха, рыцсыкэра ахьынхаз.

Акьалантарқәа кахәхәа
Икылсит рыба тыцьцьо,
Ицоит иахьеилартцо – аҕәкәа,
Псра рықәым зыцсадгьыл зыхьчо!..

Ацшатлакә шытаст Гәымста,
Итәаа-тәаан мшын-нырцәка еихеит, –
Ацыба-чкәын, алым-гәы зызтаз,
Ицсадгьыл азыхәан дтахеит.

Акәазба-гәымшәа, агәлымтцәах,
Арцыс еихатыр Ведат,
Ачычба ашьажәцәа нзыртцәаз,
Абрака ироуит ахрат...

... Икьалантарха, икахәхәа
Иаауа рыцсы ейкәычцоит,
Ицоит иахьеилартцо – аҕәкәа,
Зда рымам рыцсадгьыл рыхьчоит...

О, злыпхахаура, улбаацшы!
Иахзылбаашьт Гәашья лдоуха!
Арт ауцшәылкәа урзыпшы! –
Икоу агәәкра анраха,

Ашәарта уссгы имшьа,
Ажьра цоит рхәоит шәыжьра –
Зшьала изрыжәу зказшьа,
Атыцхацәа ааит еибашьра.

Атыцхацәа ааит еибашьра,
Игьежьуеит ахышьтрахь ашьа!
Ашьа ызуам, иақәым хәашьра!
Анарха ашьацқьа иаңышьа.

Ианар, 1993

ҲАРА ҲАПСЦӘИ ДАРА РЫБЗАЦӘИ

*«Дцо, дцо, оумаамҗа дныҕаахьаны,
аҗсаәи абзаәи ахьейҗнырыҗсахлоз
дгыылк аҗы днанагеит ...»*

Апсуа жәлар рлакә аҗынтә

Иумбара иҗоузеи?
Иумаҳара иҗоузеи?
Умаха ахәы шлаанза;
Иумчузеи, иҗаутҗои,
Угәы укыдхо аашаанза
Лацәааихьшьык умамкәа,
Уцәарта уанылахо?
Уаҳа мчкәарак уламкәа,
Уцсы угәатца икылахо,
Дарбан ухы знуҗьара,
Иарбан угәы знуҗьара
Узымдыруа, угәашаха,
Амитә уанахаанхо;
Зегь анлаша-әашаха,
Ицшьоу ак абаанхо?
Адунеиаә иҗоу зегь,
Ҳәаак-хәаак рымоуп нас,
Аха цьоук рзы иҗоузеи?–

Ифан иалгеит рыламыс.
Урт рыцэгъацэыпхамшьара
Цъара хэаак амамзаап...
Аха, уеизгы апстазаара,
Ицэырнагозаап амаза, –
Иаанарцшуеит иѣаѣаза,
Досу дзыцсоу зегы, –
Аиаша нхоит ииашаза,
Адуinei зегь бгозаргы,
Рымчкэа рыма иныгэнысуа
Адуinei зегь ржьозаргы,
Ха хацсык ишиафымсуа
Дара рыбацаѣа зегы.

Ианар, 1993

АГӘЫХӘТӘХЬЫМЗАҚӘА

Еҗери Коғониеи Иван Тәрбеи ргәалашәара

Зылпха ҳаура зегь ацитцеит,
Изаны, ишәаны,
Заа ишәтуагь, ихьшәан ишәтуагь
Кашәоит зны иғшәаны; –
Ацстазаарағ шәа шәеицылеит
Кыргьы инхьшәаны,
Аха игеит ғыц ишьтпрааз ашәеипш
Шәыбжыы еикәшәаны.
Шәызтаһу зегь ҳшәылагәырғьон,
Шәахбон шәлашаны,
Зыгәқәа цқьаз зегьы ишәзырхәон:
«Урт ыкоуп еизшаны!»
Ҳацсуара, ҳкультура шьтытырц,
Еицыжәбон аңа,
Шәгәыгра шәычкәын идышәкылон,
Иблақәа тыцьца.
Аха еснагь гәәкра-тәәкра
Згымхоз ҳа х-Ацсны,
Знымзар зны иазшап, иазһап хәа
Шәнеиуан шәықәцаны.

Шәымға шәтыла италахамызт,
Ирацәан шәзынҕьоз,
Дшәычҗауамызт ихарамыз,
Ацәгъара ажәла зҕьоз...
Ацсра анааигъы шәеицацылеит,
Шәыжәҗахыр еидтцаны,
Аҗа иугә-хъымзг шәатцамгылеит
Шәыцсы еиқәшәырхарцы.
Шәыдгъыл гәакъа иазыншәыжыит
Шәыхъызқәа ашәаны,
Ацсуара ыҕанатц изалшом
Шәымра ташәаны!

Ианар 29, 1995

АЕКСПРОМТ

Ателехәаңира җаңхья иҳанаҳәаз амц иазкны

Останкино – амцқәа рхәага,
Аилымгақәа рымҗахкьяга,
Ғыстаа-цәажәа – җамыршьага,
Амилатқәа реичырчага,
Иаазгаз ажәабжь – еилагәагәа,
Арзынба иац иҳәеит хәа Гаага,
Ацсуаа ишьтызшәа Чечентәыла,
Ихдырбгарцаз Урыстәыла.

Убартқәа зегь еилазкәәкәо,
Згәы иҗоу ашхам, ашьақәәкәа,
Зыңхыз иалоу Гагра, Ақәа,
Ғаңхья иқәтәарц ацсуаа хкәәкәа;
Ирхаштызаап урт, Батақәа
Цыңх дышрылгаз еилақәәкәа.

Еитадәықәлар Ацсны хгоит хәа,
Иргәытцәытцәкьян иахфазоит хәа, –
Ирмаҳацзаап ацсуаа ирхәоит хәа:
Иахнапаазгы ижәҗа тқьоит хәа, –
Насгы итқьо, знык икаҳан,
Икалом хәа изхара қаҳа!

ШӘЫҚӘПРАА, АИШЬЦӘА, ШӘҒЫРБА!

Аибаркыра ҳалагылан ҳаныкәашоз...

Иуа Коғониа

Рылыпха роуын ҳашьхақәа,
Урт ахра гәацшьра иахшеит;
Ахьаа-мцацшьқәа – ахәрақәа
Рцасхәа иқәпраа икәашеит.

Мцала изрыжәуп ҳабашьтра,
Аишьцәа Гәашьа илыхшаз,
Шьта изгәағьызгьы ҳабашьра,
Нхамға роуам Кавказ.

Аибашьра амца иазрыжәит,
Азыш-Ерцахә аңацәа, –
Рхәатхәжә рыхьзқәагь ацыржит,
Уашхәа ддырхәеит рағацәа.

Ҳаҳаит амарцьа, шәас уара,
Абға еитцнахт Аңсуара!
Назаза ицшьазааит Аңсуара,
Ицшьазааит анра-аңара!

«Аибаркыра» анкыа хшеицкэашоз,
Атоурых ҳаќьейт ҳайшаны ...
Ҳадгыл амца анакэтэиашоз,
Ҳнапы еикэхаршеит ҳаизаны:

Адыгқәа – ҳашыцәа гәакықәа,
Ашәуаа – хшыа, ҳара ҳда,
Аваинахқәа – абжыас-лас цагьақәа,
Ҳгәашьамх, хшыам – Кабарда.

Рцеицәа зтас, зышыха-ламыс,
Зыцсеиҳа ишьтыхны изкыу;
Ҳгәақрак жәбама иахьхаламыз,
Ҳиааира шьарда иацскыу;

Гена Карданов дшаецәоуп,
Феликс иеипш гәыраз дҳамбац;
Хуаде Ацсны зегьы далатәоуп,
Ихатцашәа ҳацуп Хамзат.

Иҳацеифызшоз ҳахәрақәа,
Зшыа абраќа икатәаз, итаһаз,
Рашәахә ирныфыз ҳахрақәа,
Ахатцашәа ахылцит баќас.

Пшьшьала, тынч, шьапцынтцала,
Атыпҳацәа, арцарцәа зсоит,

Зегь хзыхьчаз шәақыңынтцала
Уа идырҕыхар хәа ишәоит.

Зегьытцәкьа, нас, иабардыруеи,
Еснагь ха ишхацу дара,
Асценаҕ ар еилатыруеит,
Абан, нахьхьиза, цьара.

Аркади гәеицамк иччапшь-хыс,
Шәахәацшәа зны иаалашоит,
Кәылаа дцәыркьоит ирмацәыс,
Абирак ихапыр дкәашоит.

Изара ткәыцәаауп Акаба,
Дасаниа чкәынгы дпырзеит...
Ғымткәа халагырз иакәабаз
Хдауапшькәагь абрака еизеит.

Аихаза артәон еикәартцәиуа,
Итанк анжәылоз кәпара,
Афырхатца Роберт Кәарчиа,
Зхақәызтцаз Гагра агара.

Иаса Қьырса - пшьа джажаза
Дналбаазшәа, илцха-игәыпцха, –
Ифызцәа дрылччоит дшашаза
Арзамет-пшза Тарба, дкацха.

Қалашьас иамоуи дхаламкәә,
Хшьауардын-хшыѳтра, хцаимбар, –
Гәәжәба Мирод днаҳалабжьарц
Дхәыцуеит, ихагу хирбарц.

Итынчра, иґымтра фымцаха,
Цхьарца рахәыцшәә иххоит, –
Зхала ашьажәцәә ирымцахаз
Х-Таиф ду ичхара хәхәоит.

Анақа, арақа хачкәынцәә,
Рынаур нхәытцкьоит цәашьтас,
Рызхәыцра, еес, унышьткәыцәәа
Уаманы инеиуеит умтарс ...

Цшьшьала, тынч, шыапцынтала,
Атыцхацәә шанашәә изсоит;
Зегь хзыхьчаз шәәқыцынтала,
Уа идырґыхар хәә ишәоит.

Мцала изрыжәуп хабашьтра,
Аишьцәә Гәашья илыхшаз;
Шьта изгәәґызгьы хабашьра,
Нхамѳа роуам Кавказ.

Иҳацеиѳызшаз хгәәхәрақәә,
Ахьырцар зшьацқьа катәаз,

Рашәахә, ирныҕыз хахрақәа
Иахылтцит ансамбль «Кавказ».

Ахахаира амарца, шәас, уара,
Ацсны хыцшымыкәа иказтаз!
Умтәыжәәа еитцыхла ҳацсуара,
Аишыцаәа еилартцаәа «Кавказ!»

Хцынць-пшза иақәлоу ҳказара,
Амчра адунеи иашәырба!
Ажәлар ркәышра, ркасара
Шьтышәкаа, шәыкәпраа, шәәырба!

ТАИФ

Таиф Ацъба ихъзнызѡылоит

Лаґырзушѡа Ацъаа рзыхъ,
Ацакъ иаѣыкъаса илеиуеит,
Азѡгы издыруам иара агѡыхъ,
Ауаа зыжѡра ишнеиц инеиуеит;
Аха дыкъам иара атѡеи,
Ма ѣамѡак аены имжѡыхит,
Ѣымт ашышьыхѡа днавсны дцеит,
Уажѡ саауеит хѡа ма имхѡахит.
Цъалхап акѡымзар, аѡа
Давсны дцома изыхъ мба.

Ацъаа рбахчаѣ кармацыск,
Ацхын ныиаст, ац ааихымтцит,
Иазаамгеит ма цысхѡык, тѡеицк,
Атра азымхѡаит, цакгы азхымхит:
Иамахѡаит уи ешшьыжы,
Игѡытгаган, иршѡахѡаган,
Изышьцылахъаз абжы,
Уажѡ иазыкъалт игѡырѡаган.
Ацсабара еибытоуп ус,
Иалшой рыцха акармацыс?

Акзатцәык – агәырџара,
Ацсы нахшәаанза ацъабара.

Мидара-пшза ашта ашьац
Қашәқашәоит, еснагь ишықац,
Аха абрақа ма ипсишьарц,
Дааиуам уаха, дыкам, дыкам,
Ихырқақьаны зшьапқәа,
Дацәшәо ашьац ирқацыр хәа,
Анцәа диҳәошәа дшьапкуа,

Ажәџан ашка инапқәа еитцыхуа,
Дыдрыпшь шыкоу еснагь ипшуаз,
Зқыта, зыжәлар ирыхзызоз,
Жана изымхәаз зхәоз ауаз,
Зашәа ссирқәа абрақа иҫыхоз.
Цьалхап акәымзар, аца,
Дызма ибаџгы рымба.

Дыкоуп! –илакьит Аебаарта
Дыкоуп! – иқәит Ацандара –
Таиф итынчра, игәата,
Таиф иацсуара, ицсабара,
Ахреипш иҫагылт аға!
Хгәагь згәагьу уажә даабама, –

Иажәа хысит имцаха,
Иабцъар тымкъакәа дтахама?!

Уи дшазымшыуаз рбеит апсра,
Изацәшәазгы уиоуп ишыра,
Ацьныш - гәымха жәлантцәакәа,
Ант Кавказ ду «анцәакәа»,
Ирзыблакъар знык ишыа,
Нас изилгазоз цышыа,
Абрыскыыл иеипш ицәшәаны,
Ҳацык дартеит дҫахәаны;
Уажәыгь ишытоуп урт рҫешыы,
Рхы рыхнахузаап ибжыы.

АҘНЫШ ШКӘАКӘАҚӘА

*«Ақалпад шкәакәақәа» җәа хызышварас измоу Балтикатәи
ареспубликақәа рҕынтәи атыңҗацәа-аснаиперцәа ақыртуа
мпыҗахалаџцәа җарала иаахәаны иаарган, аңсуа еибашьцәа
иреихсуеит.*

Балтикатәи атыңҗацәа,
Псцәаҗа-қалпад шкәакәақәа,
Шәрыламгылааит шәықәлацәа,
Аңныш-хыш цәыршәагақәа,
Ишәтаһызуеи, ишсашәхәара,
Шәарт акығәра-цгәығрақәа,
Шәцәытцатәан акылхара,
Шәрықәтәан маза ахыбрақәа,
Ашхам дәықәтцәо икылкааны,
Ажәла зышәкьәо аңсра-хышәашәа?
Арҗар ссирқәа рылкааны,
Шәреихсуа, ирмыхәо «Ахәрашәа.»
Абри аума шәказара?
Ишәтцазгьы хныкәгашьас?
Шәрыднакылт аңсҗазаара,
Ишәыхәтаз, ишәықәнагаз,
Шәаазгаз ант ақәыцьмақәа,

Ишәывагъежью алыцәхақәа,
Шәкалт мыцқьақәа ирытатәо,
Иабажәдыруеи шәшырқатәо,
Шәарт арныгцәа рыцхақәа.
Иртаху зегь шәылагзан,
Иртаху зегь шәырқатәа,
Нас шәшыпцхартцәо шәцәахахан.
Шәарт апстазаара амриқәа,
Изчацо шәы-гәнахарак,
Изцәызуа ахшара-анрақәа,
Ицшьоу анасыпцқәагы,
Ишәеипцхызуеит алахәа,
Цьаҳанымоуп шәтыпцқәагы.
Лыхьз шәапсамхеит Гражина,
Маритегы дшәырпцхашьеит,
Шәыпсыцгьара шәажыма?
Шәыламысгы шәырхәашьзеит;
Зегь шәтиуеит апаразы,
Ицшьоу ак шәымам царада,
Ауафы ицсапаразы
Икылкаан шәилгоит харада,
Балтикатәи атыпцхацәа,
Апстазаара ажымдырқәа,
Ханцәа ду даншәықәхәацәа,
Шәықәымтыр шәхы шәзымдырқәа,
Баалоу-пцхацәа – хазгәбцәа,

Ҳауқашәылқәа агәымшәақәа,
Ирывагылоу ҳаибашыцәа,
Итырхуеит шәкылцшга-цгәыблақәа.

Декабр, 1992

АГӘТАХӘЫЦРАҚӘА

*Гәдоуҗатәи акультура Ахан аҗхьа имфәағаз
Роберт Кәарҗиа фьрхәйәла Гагра иҗахара
иазкыз аҗабаратә митинг аҗны
санҗәажәаз ашьҗахь...*

Анаҗьалбеит, анаҗьалбеит хазхаанхеи,
Хадгьыл гәакьа хшықәгылоу хәиоша;
Хәоны, хгәара, ххәтгәын цшыәқәа абаанхеи?!
Изақә мшымыхәлозеи иҳазша.

Агәлымтәәхқәа рынарцә - мфәхь срыхцәәжәәхуа,
Лахьынҗас изсоурызеи сара,
Исылшома иара абасгьы сшыгәжәәжәәхуа,
Дадхеит, Роберт, уажәәхә ахәара?

Иуасхәозеи, хадгьыл амца анакәтәиәшо,
Абжьыуаа зегь анҗаршәу цьаханым;
Хәилаҗыруа Гәдоуҗа хәнеиқәкьәшо,
Иәнеибаххәо блала: – «Хгәы хашьҗрым!»

Сухагылоуп, аҗстазаара схы ахьбаауа,
Удауацшыха уахьықәу, сгәы амца акуеит;

Исгәалашәоит уара ушьтра ахыбаоқәа,
Урт срызхәыцуа сажәа хацсыркуеит.

Сара исхәои, зегы ирдыруеит ухатцара,
Рыхқәа рыкәәе уфызцәа зегь цябоит,
Ақәыцьмақәа амца рыжәтцан рхяацараз,
Уара уеипш иқәарцаз тоуба рхәоит.

Икалап уа х - Цанао ду аазқәыршәшәазаргы,
Ихыцхыцзаргы Дәабышьх ахзахәы;
Бәада ажәәан етцәа шамшамк нафшәазаргы,
Уа иануқәшәа узгарыз ахы.

Аха издыруеит, уи аетцәа уа икамшәазеит, –
Уаргы саргы хқыта илашаза
Инахагылашт, ахааназ итамшәазо
Лашарбаган, ухызала ижжаза!

Октябрь, 1992

ИАНШӘАРҘОУ АЦСЫНРА

Мцыла ианамуза, мчыла
Алахь ианыртарц атәра,
Аззеира иауыз иаграгыла
Икылкаан ианеихс Ацсынра,
Иахьытцаз хабацәа гылан,
Хыла иаст адамра. –

Иазхоуп! – Дыдрыцшь газеазит,
Иазхоуп! – ихыцхыцит Лыхны,
Афстааи ацқя хазшази
Раҳәақәа ркьейт еиҫаххны!

Амци аиашеи еиҫасит,
Сасрыкәа дахьышьтаз дыхәны
Анакәҫит, Бзоугьы шыацәқәасит,
Икьыркьырит ажәфан цыхны!

Амитә хашьхақәа арзыҫит,
Ерцахәгы гәамтцны игәынқьит,
Адыд ахрақәа ирҫыҫит,
Арҫашқәа трысны илакьит.

Адгьыл амкәыл иачыџит,
Икәыпсычхан ажәџан ләкәит,
Нхытци-Аахытци еигәныџит,
Аишьцәа неидгылан икәит.

Къачи Лзаа-ныхеи еицхысит,
Амшын ихыччалт ацәашькәа,
Цьныши қачааи ргәы трысит,
Ртыша тцлашәыра иташәкәа

Ицарцаз еихьыс-еицысит, –
Ицәгъазаап аҳақ ангъашкуа;
Ажәлар қазықазуа икылсит,
Ахәеипш иххоуп рхақәа.

Жәлар рымч, – о, ахьышьаргәытца,
Гәагла ианалага ашра,
Идәықәлеит адгьыл агәытцак,
Имшынха итәытцуеит атра!

Ацсуа дзатцәуп хәа инеигәыдтца
Уажәшьта иауытцәкьом ишьра,
Ацсуа ус баша ихы нықәтца,
Дыцсуам, ианшәартәу Ацсынра!

ЕСЛИ ПОГИБНУ ЗА АПСНЫ

Слово брата, бойца-добровольца

И взглядом орла не уловишь замаха
Кинжала горца, коль он обнажен,
Увидеть трусливым адыга, вайнаха –
Увидеть бредовый, бессмысленный сон.

Гранитные нас воспитали громады,
Тропинки, что вьются в горах, как лоза.
Седых наших предков суровые взгляды
Мы сердцем читаем, не глядя в глаза.

Для них несравнимое слово – свобода!
Они его суть нам сумели раскрыть.
Их детям с позором прийти из похода –
Равно, что живыми отцов хоронить.

Кавказ седоглавый, – ровесник вселенной,
Тот дом, то пространство, где мы рождены,
Вершин твоих солнечных образ священный
Покрыла свинцовая туча войны.

Абхазия – край голубой и зеленый,
Пришла злая сила на землю твою.
И все, кому дороги предков законы,
Пошли защищать ее в честном бою.

Я тоже пришел сюда, дав себе слово
Вести беспощадный и праведный бой,
А тот, кто здесь принял меня за чужого,
Тот сам не кавказец и сам тут чужой.

Война никаких не дает нам гарантий.
Честь, совесть – и все без напыщенных слов.
Пошел воевать справедливости ради –
Стреляй и коли, не считая, врагов.

А может, в бою меня кто-то подстрелит.
Но если погибну за землю Апсны,
Всевышний Аллах мою душу поделит
Меж всеми детьми этой вольной страны.

Перевод Л. Любченко

РЕКВИЕМ

Стихотворение прочитано автором на траурном митинге 17 декабря 1992 г. в Гудауте, в день погребения жертв бандитского обстрела грузинскими гвардейцами вертолета, перевозившего из блокадного Ткуарчала детей, женщин, стариков и раненых. Трагедия произошла над высокогорным селом Лата

Перед младенцем кротким, даже волк –
Становится разнеженным, как шелк.
О, златопятый бог далеких предков,
Неужто, отвернулся ты от нас?
Зачем зловещею, кровавой меткой
Отметил этот день и этот час?

От детских криков содрогнулись скалы.
Проклятья – эхом им отозвались –
И прокатились по ущельям Дала...
А дьявольские полчища рвались
И выпускали смертоносный яд
Из всех стволов — не целясь, наугад.

Внучат и дедов, матерей, невесток,
Красавиц длинноколых не щадя –

Убили в небе. И земля предместья,
Впитать не в силах красного дождя...
О, Лата древняя, ты – наш алтарь!
Зачем не защитила нас, как встарь?

Зачем, скажи, ты пропастью не стала
Под теми, кто презрел наш хлеб и соль,
Кто кругом раскаленного металла
Обрек тебя на муку и на боль?
Но кто посеял горе – в свой черед
Страданье и презренья обретет.

«Святой Георгий» обернулся змеем,
Адольф-Иосиф – чудище-гибрид!
От мысли той мне мерзко, я немею, –
С каким злорадством он сейчас глядит
На горе наше, скорбный наш народ...
Но есть возмездье, и оно придет!

Я детям их не пожелаю смерти,
Я матерей чужих не оскорблю,
Но кровь невинных вопиет, и верьте,
Во имя Высшей кары – все стерплю,
Все муки я перенесу свои:
Весы уже в руках у Судии!

Я верю, что убийцам будут сниться
До Страшного Суда – убитых лица,
Что рано или поздно – все равно, –
Прощения не будет им дано,
И каждого из них низвергнет в ад,
Сожженного ребенка кроткий взгляд.

О, жертвы злых слепорожденных сил!
Вас рок в могиле одну соединил;
Земля родная вас навеки примет;
Сынов своих на месть за вас поднимет,
И никогда ничем уж не сломить народ,
Мы верим все – Победы день придет!

АХҚӘА

Ацсадгьыл агимн	3
Ацсназыхәан са стахозар...	5
...Хьаашәк сьызтцысуеит...	8
Ақәрахьымзақәа рзы ауаз	12
Ашьа	14
Хара ҳацсәеи дара рыбзацәеи	23
Агәыхәтәхьымзақәа	25
Аекспромт	27
Шәықәпраа, аишьцәа, шәеырба!	28
Таиф	33
Ацьныш шкәакәәқәа	36
Агәтахәыцрақәа	39
Ианшәартәу Ацсыра	41
Если погибну за Апсны	43
Реквием	45

Аредактор *Ф. Бытәба*

Асахьаьтхьы Р. Габлия

Компиутерла еиқәлыршәеит *А. Ацьынцьал*

Аформат 70x108/32. Атираж 300 ц.

Икәтә. акь. бгь. 1,5. Инықә. акь. бгь. 1,95.

Аәатцапқа № 44